

UTKU ÖZMAKAS
Biyopolitika: İktidar ve Direniş

UTKU ÖZMAKAS 1986, Bergama doğumlu. Lisans, yüksek lisans ve doktorasını Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde tamamladı. *Şiirimizde Milenyum Kuşağı* (Pan, 2008) ve *Şiir İçin Paralaks* (160. Kilometre, 2013) isimli iki şiir eleştirisi kitabı var. Yazarları arasında Frantz Fanon, Terry Eagleton, Thomas Lemke, Jacques Rancière, Stuart Hall, John Holloway ve Simon Critchley gibi düşünürlerin de bulunduğu on beşten fazla kitabı çevirdi. Halen Uşak Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde çalışıyor.

İletişim Yayınları 2645 • Politika Dizisi 177

ISBN-13: 978-975-05-2444-8

© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)

1. BASKI 2018, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DIZIN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

UTKU ÖZMAKAS

Biyopolitika: İktidar ve Direniş

Foucault, Agamben, Hardt-Negri

Geçmişin tüm sistemlerinin tersine, ne piyasaya ne de bir dine itaat ediyoruz. İfratlı, tefritli ideolojilere ihtiyacımız yok. Sistemimizi meşrulaştırmak için halkın egemenliğine bel bağlamış bağnaz inanca da ihtiyacımız yok. Doğrudan biyolojik yaşamın varoluşundan ortaya çıkan bir gerçeğe dayanarak salt akla boyun eğiyoruz. Zira her canlıda ortak *bir* özellik vardır. Her hayvanı, her bitkiyi, özellikle de insanı farklı kılar: mutlak, bireysel ve kolektif hayatta kalma arzusu. İşte bu arzuyu toplumumuzun dayandığı o büyük uzlaşmanın temeli olarak yüceltiyoruz.

– JULI ZEH, *Temize Havale*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
Önsöz	11
Giriş	13
Kopuş ve başlangıçlar	14
Bölme işlemi.....	16
Harita	22
BİRİNCİ BÖLÜM	
Michel Foucault: “Möbius Şeridi”nden “Biyopolitika”ya	27
Tarih, I: Dışlama ve norm	31
Tarih, II: Süreksizlik ve insanın yeniden icat edilmesi.....	49
Beden ve disiplin toplumu: “Politik anatomi” ve “iktidarın mikro-fiziği”	57
Hakikat: Keşif değil, icat.....	69
Yöntem-olmayan-yöntemler: Arkeoloji ve soykütük	74
İkili sarmal: Özne ve iktidar	91
<i>“Hukuksal-söylemsel” iktidar</i>	98
<i>“Kralın kellesini uçurmak”</i>	103
<i>Savaş modeli</i>	112
Biyopolitika, I: Giriş.....	118
Bir ara yüzey olarak “oyun”	127
Biyopolitika, II: Yönetimsellik, güvenlik ve nüfus	134
İstatistik ve risk: Nüfusu haritalandırmak.....	151

Biyopolitika, III: Aile modelinin terk edilmesi, pastoral iktidar, tutum.....	157
Yönetimsellik ve liberalizm: Politik ekonomi, rekabet, insan sermayesi.....	170

İKİNCİ BÖLÜM

Giorgio Agamben: Belirsizliğin Politik Topolojisi.....	183
Çıplak hayat ve kutsal insan.....	188
<i>Potansiyellik</i>	190
<i>Kamp</i>	198
<i>Mülteci</i>	202
<i>Gelen toplum</i>	210
Etik ve politikanın kesişiminde kamp: Tanık ve <i>Muselmann</i>	213
Olağanüstü hal: Belirsizlik eşiği ve boşluk.....	225
“Ökonomia”nın soykütüğü.....	234

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Michael Hardt ve Antonio Negri:

Biyopolitik Üretim ve Çokluk.....	249
Postmodern eşik: Kriz olarak modern egemenlik, kriz olarak ulus-devlet.....	250
İmparatorluk: Vampir rejim.....	263
Polemik olarak temeller.....	271
Biyopolitik üretim: Maddi olmayan emek ve yeni öznellikler.....	277
Adlar Kataloğu: Çokluk, Yeni Proletarya, Yoksul.....	290
Sonsöz.....	313
KAYNAKÇA.....	335
DİZİN.....	345

TEŞEKKÜR

“En değerli vakitlerinizi bana ayırdınız / sağolunuz efendim.” İşte böyle başlıyor Turgut Uyar’ın “Sonsuz ve Öbürü” şiiri. Hayatımın her aşamasında en değerli vakitlerini bana ayırıp destek olan ve *sonsuz sevginin* anlamını öğreten Hacer Özmakas ve Yavuz Özmakas’a; bu çalışmanın temelini oluşturan tez çalışmasında beni tamamen özgür bırakarak *sonsuz düşüncenin* ufkunda kaybolmanın keyfini yaşatan danışmanım Prof. Dr. Cemal Güzel’e; dostluğunun bilgelliğini daima bir el mesafesi uzatmış hissettiğim *sonsuz yakınlığıyla* Erkan Uzun’a; yokluklarının yarattığı *sonsuz boşlukta* anılarının uğultusu kulağımı terk etmeyen Ulus Baker ve Taner Yelkenci’ye; *sonsuz dinginliğin* sesi Emir Ali Türkmen’e; *sonsuz neşenin* yüzü Emiralp Emre’ye; dostluğun içerdiği her şeyi paylaşmanın *sonsuz tekrarını* her seferinde yeni bir keyif alarak birlikte yaşadığımız Kazım Cihan Can ile Nadir Çakır’a; kaldığımız yerden başlamanın *sonsuz gücünü* her daim hissettiren Nurçin İleri’ye ve “Anlayış insan olsaydı, kime benzerdi?” sorusunun *sonsuz yanıtı* olduğu için Ümit Özger’e teşekkür ederim.

Dünyanın neresinde olursa olsun sürdürdüğümüz keyifli Foucault sohbetlerimizden ötürü Thomas Lemke’ye ve kitabın temeli olan tezimi yazarken sadece kitapları hakkındaki sorula-

rımı yanıtlamakla kalmayıp henüz yayımlanmayan kitabından ilgili kısımları bana göndererek paylaşmanın güzelliğini anımsatan Mark G. E. Kelly'ye de teşekkür ederim. Yalnızca bu kitabın oluşma sürecinde değil, tanıştığımız ilk günden beri desteğini hep hissettiğim, bir üslup kadar bizatihi düşüncenin de aynı anda hem güçlü hem de zarif olabileceğinin kanlı canlı örneği olan Tanıl Bora'ya bilhassa müteşekkirim.

Ayrı bir paragraf açmak istediğim beş kişi daha var. Onlarla birlikte çalışmanın, düşünmenin ve yürümenin keyfini anlatabilecek sözcükler henüz hiçbir sözlükte yer almıyor. Sadece bu kitap bağlamında değil, hayata dair elinde avucunda ne varsa bunları her daim benimle paylaşma cömertliğini göstererek *sonsuz dostluğu* yaşatan Bora Erdağı, Savaş Ergül, Kansu Yıldırım ve Ferit Burak Aydar'a teşekkür ederim. Tabii, bir de *sonsuzun* yepyeni bir anlamını hediye eden Bilge Sancı'ya...

Sonsuz olmayanları bulmaksa bana kaldı Uyar ustanın dediği gibi, onlar için de “size teşekkür ederim.”

Önsöz

“Bir insanın portresini yaparmış gibi bir düşüncenin portresi yapılabilir,” demişti Gilles Deleuze, *Foucault* kitabına dair bir söyleşide. Bu sorunun hemen yakasına ilişmiş bir soru daha var: Peki, bir kavramın portresi yapılabilir mi?

Hiç şüphe yok ki, söz konusu bir kavram olduğunda işler biraz daha karmaşıklaşır: Kavram, tarih boyunca hareket halindedir; düşünürden düşünüre, dönemden döneme yeni anlamlar kazanır, bazen de eski anlamlarını yeniden keşfedilmek üzere arkasında bırakır. Eksiklikleri çoğu zaman bir kayıp değil, aksine insanlığın entelektüel bahçesindeki potansiyel bir yenden doğuşun sessizliğidir. Kavramlar, kültürler ve mekânlar tarafından aşındırıldıklarında dahi, edindikleri keskinlik daha sonra cereyan edecek kültürel bir sahnenin çatılmasında, düşünsel bir portrenin kompozisyonunun tamamlanmasında ya da anlaşılmasında kullanılabilir.

Bir kavrama yönelik ilgi ve bağlanma kipleri, büyük oranda olup biteni açıklama ve anlamaya yaptığı katkı tarafından şekillendirilir. Düşüncenin ardındaki kuvvet bağlarını açığa vuran haritalar çizmeye olanak tanıyan kavramlar, aynı zamanda bu bağları değiştirmeye, yeni bir rotaya sokmaya, yaygın doluşımın aksine bağlantılar kurmaya açık olan canlı devrelerdir

de. Kısacası, bir kavramın portresi daima hareket halindeki bir nesnenin portresidir. Haliyle de düşünsel akışın izlerini üzerinde taşır; içerisinde yeşerdiği çağın renkleri kadar, yeni bir bağlama oturtulduğu dönemin imkânlarına dair ipuçları da barındırır. Hareket halindeki bir nesneye yönelik bir araştırmaysa, dört başı mamur bir açıklama olmaktan ziyade bir pusula gereksinimini tatmin edebilir olsa olsa.

Bu nedenle elinizdeki çalışma da, son dönemlerde sıklıkla kullanılmaya başlanan “biyopolitika” kavramına dair tüketici bir açıklama iddiasında olmaktan daha çok, bazı temel yönsemeleri sergilemeye, düşünsel iletkenler oluşturmaya ve farklı yaklaşımlar arasındaki politik ve entelektüel gerilimleri gözler önüne sermeye çalışıyor. Elbette, bunu yaparken yalnızca aynı kavramı şah damarına yerleştirmiş farklı düşünsel tertibatlar arasındaki nüanslara değil, aynı zamanda her bir tertibatın kendi içerisindeki sekanslara da bir büyüteç tutmayı amaçlıyor. Bu bakımdan asıl amacım, kavramın çevresinde oluşan düşünsel enerjinin politik bir fazdayken nereye kadar ulaşabileceğine, nelere temas edip nerede etkisiz kaldığına dair bir *öngörü zemini* oluşturabilmek.

Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü’nde tamamladığım doktora tezime dayanan bu çalışmada akademik dilin kuruluğundan kaçınabilmek ve akademik jargona uzak okurun meseleyi daha iyi kavrayabilmesi adına kısmi bir dilsel tadilat yaptım. Elbette, bunu becerip beceremediğime okur karar verecek. Bu bakımdan elinizdeki pusula, okuru kavramların kendisine, bu kavramları kullanan filozofların metinlerine yönlendiriyorsa ve bunları tartışmaya davet ediyorsa görevini yerine getirmiş demektir.

Giriş

Julie Zeh, adının çağrışımları çeviride kısmen yiten *Temize Havale* (*Corpus Delicti*) adlı enfes romanında, uzak bir yakında yaşanan, temizliğin sistematikleşerek kendi amacına ve hatta bütün siyasetin yegâne karın ağrısına dönüştüğü bir dünyayı tasvir eder. Sistemin bekası için bireylerin sağlıklı olmalarının başlıca koşula dönüştüğü, toplumsal sözleşmenin biyolojik bir uzlaşa temelinde tesis edildiği, normallik beklentisinin serbest düşüşe geçip olanca kuvvetiyle bir mecburiyete evrildiği ve bireyin bedeni üzerindeki kararların temizlik toplumunun ihtiyaçlarıncı ilga edildiği bir evrene ilişkin distopik bir anlatıdır bu. Siyaset felsefesinin kadim tartışmalarını edebiyatın imbiğinden geçiren roman, aslında organizmacı siyaset anlayışının sinir uçlarından yola çıkıp bunların sınır uçlarına kadar zorlanması halinde vuku bulan mükemmelin zorbalığını gözler önüne serer.

Birey ile toplum arasındaki ilişkiyi kavrayabilmek adına organizma metaforuna başvurmak, Platon'dan beri siyaset felsefesindeki en eski açıklama tarzlarından birisidir. Gelgelelim eski olması güncelliğini yitirdiği manasına gelmiyor. Ne de olsa bireyi organizmadaki işlevine indirgeyen bu anlayışa hiç de yabancı değiliz. Kısa süre önce tarihin çöp sepetine gönderilmiş

olsa da, Reşit Galip'in sözde şiir formundaki yurttaşlık yemini- nin, yani "Andımız"ın hangi ahval ve şerait altında seslendiril- diğini anımsamak yetecektir. Liderin büstünün önünde, onun fikirleri ve ideallerini öğrenmek ve gerçekleştirmekle yükümlü olan çocukların sesleriyle gerçekleştirilen bu performans, öte- ki simgesel anlamları tamamen bir yana bırakılsa dahi siyaset- çinin kafa, halkınsa bedenini diğer parçalarını oluşturduğu or- ganizmacı tablonun, meşruiyetini asimetrisinden alan siyasetin bir örneğidir. Bir başka örneğe "Benim işçim, benim memur- um, benim polisim"den başlayıp işi "benim mahkûmum"a ka- dar getiren, böylelikle bütün sınıfsal çatışmaların yanı sıra top- lumsal antagonizmaları da liderin bedeninde eritmeye yönelen söylemdir. Kısacası organizmacı anlayış, bugün de dün olduğu kadar canlı; yalnızca şekil değiştiriyor, izlerini örtmekte gitgi- de uzmanlaşıyor.

Ne var ki, Zeh'in mahirane şekilde gözler önüne serdiği üze- re, insanı salt biyolojik varoluşuna indirgeyen ve onu yalnız- ca bu boyutuyla tanıma arzusundan doğan organizmacı bir siste- mde –Walter Benjamin'in deyimiyle– nesnel sıcaklığını hız- la yitirir ve geriye kalan da formdan ibarettir. İnsani alazın as- li kaynağı olmaktan fersah fersah uzak olan bu form, bir süre- dir siyaset sahnesinde kendisine gitgide daha çok yer bulmaya, repliklerdeki yerini sağlamlaştırmaya başladı. Siyasete dair üre- tilen sözleri bu formun tornasından geçirmek, yalnızca sözün ehlileşmesiyle, etkisizleşmesiyle kalmıyor; bunun da ötesinde bütün düşünsel sorumluluğun başka alanlara havale edebildiği bir konformizmin de kapılarını aralıyor. Bu nedenle bugün si- yasetin ne olduğunu ve hayatın siyasetle ilişkisini organizmacı modele sıkışmadan yeniden düşünmek gerekiyor.

Kopuş ve başlangıçlar

Bu düşünme süreci önümüze ister istemez "biyopolitika" kav- ramını çıkarıyor. Bir yandan kavramın anlamına, sınırlarının muğlaklığına ilişkin iddia ve ihtilaflar almış başını giderken, öte yandan da kimi isimler –tıpkı dilsel ve kültürel dönemeç

gibi- artık bir “biyopolitik dönemeç”ten söz edilebileceğini iddia ediyor (Campbell ve Sitze, 2013: 4). Gelgelelim düşüncenin bahçesinde açan herhangi bir kavram, tarihsel süreç içerisinde *ayırıcı bir işaret* veyahut bir *kopuş* olarak konumlandırıldığında Jonathan Crary’nin uyarısını anımsamak gerekir: “Dönemleri nasıl ayırdığımız ve nereye kopuşlar koyup hangilerine karşı çıktığımız, şimdinin kuruluşunu belirleyen siyasal tercihlerdir hep” (2010: 19). Bu anlamda değerlerden, bakışlardan, ideolojik pozisyonlardan, kısacası *gözlemcinin konumundan* bağımsız bir “şimdi”den söz etmek olanaksızdır. Elbette, gözlemcinin pozisyonu da bizatihi bir inşa olduğundan, üzerinde hareket ettiğimiz zemin, bizi kat eden çatışma, gerilim ve tartışmalarla yüklüdür.

Bakış biçimimizi şekillendiren düşüncelerden biri, son dönemlerde gerekçesi ister sözünün parlaklığı ister fikri cazibesi ister el altında olmağı ister hepsi birden olsun, bilhassa güç kazandı. Felsefe de dahil olmak üzere eline geçen her nesneye yaptığı gibi, politikaya da bir “imkânsız” veyahut “son” etiketi vurarak onu görme ve düşünce alanının dışına iten bu tutum, kendisini epeydir vazgeçilmez bir fikir formunda sunuyor. Oysaki biyopolitika kavramı, bu “son” etiketinin aksine hayat ile siyasetin ilişkisini yeni baştan düşünmek için bir imkân açıyor.

Kopuşun kuvveti ve heybeti, bazen başlangıçların belirleyiciliğine galebe çalıyormuş gibi görünse de, bir imkânın ufkuna tevafuk edip etmediğini görmek için bizatihi kavramın ve düşüncenin başlangıçlarına dönmek; bulanık suda nesneye temas etmek için bir kerteriz noktası bulmak veyahut başka bir deyişle “siyaset kadar karmaşık alanları ele almak için entelektüel mihenk taşlarıyla donanmış” (Abélès, 2012: 7) olmak gerekir. Bu taşlar da bir hareket noktası oluşturabilir.

Siyaseti kurumsallaştıran aygıtların ortaya çıkmasından önce siyasetin alanını ve adıyla çağırıldığı kavramlar kümesini belirtmek maksadıyla bir başlangıç noktası işaret edilebilir. Burada en başta siyasal antropoloji devreye girerek “kurban” sorununu ve “kan bağından toprak bağına” geçişi işaret eder. Aslında bu kopuşlar, hem toplumsalın hem de buna bağlı olarak za-

man içerisinde siyasalın tebarüz etmesinin ilk fitilidir. Kan bağından toprak bağına geçiş *kalabalıktan toplumsala* geçiş ve bunun ardından da *siyasal bir ilişkinin* kurulması anlamına gelecektir. Şu noktaya dikkat etmek gerekir ki, kalabalıktan ya da başka bir deyişle yığından toplumsala geçmek basit bir faz değişiminden ibaret değildir; Platon'dan bu yana bildiğimiz üzere *ilksel çokluk* olarak kalabalık (veyahut “geniş omuzlu”nun verdiği adla *okhlos*) Bir karşısında belirsiz, sayılamayan, ulaşılamayan ve tekinsiz bir pozisyonu temsil eder. Kalabalık, Bir'in belirleyiciliği altına girmeden önce, nesnelere ve şartlardan azade olan bir güruhün kendi sınırları karşısındaki bilgisizliğini taşıyan tehlikeli bir keyfiyetten ibarettir.

Bu tehlikeli keyfiyetin bir “bağ”a dönüştüğü ilk yerin adıdır politika. Bunun için de geleneksel görüş, politikanın öncelikle Bir'in çatısı altında yürütüldüğünü, bu bakımdan asıl meselelerin saf kalabalığın Bir'in koşullarına göre şekillendirilmesini sağlamak olduğunu ileri sürer. Ne var ki bu tutum, çokluk sorununa yönelik hakiki ve çözüm sunan bir yüzleşme olmaktan çok, politikanın kendi içindeki incelikli ayrımları göz ardı etmesiyle yerini almıştır düşünce sahnesinde. Politika, böyle anlaşıldığı için durum hızlı bir biçimde bir *kurum sorunu* haline gelecek ve *politeia*'yı Bir'in boyunduruğu altında şekillendirebilecek kurumların yapısı incelenecektir. Bu haliyle elimizde kalan, politikayı keyfiyetin egemenliğinin tehlikesizleştirilmesinden ibaret gören, bunu yapmak için de anayasal ya da geleneksel kurumlara başvuran bir bakıştır. Bu yol da, ya politikayı hukuktan ayrı düşünemeyen ya politikaya “son” damgası vuran ya da politikayı güvenliğin alanına terk eden örgütlü bir kötümserliğe çıkar. Oysaki yolu tersine kat eden bir bakış, başka başlangıçların da imkânlı olduğunu gösterir.

Bölme işlemi

Siyaset felsefesi tarihine yakından bakıldığında çoklukların idaresi sorunu genellikle Bir'in belirlenmesi marifetiyle aşılmaya çalışılmıştır. Jacques Rancière'in “politikanın bir birlikte yaşa-

ma sanatı ve bir ortak iyiyi arama işi olduğunu; bu arayışın ve bu sanatın ilkesinin, ortak ilişkiler alanı ile özel hayatın ve aile çıkarlarının çıkarıcı ve egoist hükümler arasında açık bir ayırım yapmak olduğunu” (2014: 29) anımsatan eski usul filozoflar arasında saydığı Platon’dan bu yana –tarzlar ve amaçlar değişiklikler gösterse de– *polis*’i idare etme işi olarak politikanın asli amacı, *çok olanları bir araya getirmedir*.

Burada *toplama* olarak anılacak söz konusu işlem, bir dizi girift felsefi protokolün devreye girmesiyle olanaklı olabilmıştır: Bu felsefi protokoller “toprak”, “iyi yaşam”, “korku”, “akrabalık”, “toplumsal bağ”, “bireysel refah” vd. gibi kavramsal varyantlarla birlikte düşünülebilecek bir ağırlık ilmek ilmek örülmesi vasıtasıyla varılan bir *polis*’i icat eder. *Toplama* işlemine geçmeden önce kısaca –bu işlemin mekânı olan– *polis*’ten söz edebiliriz öyleyse.

Yunanların temel olarak iki tür toplum tasarımı vardı: Birincisi, *ethnos*; ikincisiyse *polis*. *Ethnos*, “Yunan toplumlarının ‘barbarlar’ gibi yaşadıkları bir dönem için kullanılan kavramdı.” *Polis* ise “kabile devletinden, yani *ethnos*’tan farklı olarak kent toplumunu, daha doğrusu kentli bir çekirdek içeren bir yapıyı temsil etmekteydi” (Baker, 2012: 80). Kısacası, antik Yunan dünyasında toplumsal işaret eden iki farklı modelden söz edilebilir. Bu iki modelden ilki, merkezine akrabalık ilişkilerini alırken, ikincisi bunun büyük oranda özel alana hapsedilmesine dayanır. *Ethnos*’un varlığı ve yıkılışı üzerindeki karanlık nedeniyle taban tabana bir zıtlıktan söz edilemeyecek olsa da, ayırıcı bir ilke olarak böylesi bir farktan söz edilebilir. *Ethnos*’ta belirleyici olan akrabalık, *polis*’te tümünden yok olmamış; aksine özel olanın alanına çekilerek görünmez hale getirilmiş, daha doğrusu politikanın alanından evin alanına sürülmüştür. Kısacası *ethnos*’tan *polis*’e geçişte, yani politikanın doğuşunda asıl etkili olan, kan bağının veyahut diğer adıyla akrabalığın toplumsal süreci belirlemede sahip olduğu gücün törpülenmesidir. Toplumunu şekillendirmekte olan kan/akrabalık bağlarına dayanan örgütlenme tarzlarının –Turgut Uyar’ın o müthiş dizesiyle– “bilene bilene tükenen bıçak” misali gücü azalmış;

coğrafi ve ekonomik belirleyenlerin etkisiyse gitgide artmıştır. Böylelikle *polis*'te “ortak iyi” bireylerin gözünde bir öncül olarak konumlandırılarak aynı anda hem mekânsal hem de bireysel bir örgütlenme işlemi devreye sokulmuştur. Tüm bunların sonucunda da “yurttaş” figürü politikanın asli öznesi olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. *Polis*'in ortaya çıkmasında hiç şüphesiz etkili olan bir başka ögeyse ekonomidir. Kent-devletlerin nüfusu arttıkça idare sorunları ortaya çıkmış, zaruri kaynakların başka yerlerden getirilmesini ve bu süreçte gerçekleştirilen işlemlerin düzenlenmesini sağlayacak kimi figürler gün ışığına çıkmıştır. Burada uzun uzadıya tarihsel analizine giremeyecek olsak da, felsefenin ortaya çıkışı ve paranın doğuşu arasındaki eşzamanlılık dikkat çekici bir noktadır.

Ortaklığın mekânı olarak *polis*, “bileşenlerinin matematiksel toplamına indirgenemeyeceği gibi, ondan da soyutlanamaz bir varlıktır. (...) Tüm bileşenlerinin toplamı olarak kendini sunabildiği ölçüde de *polis* aslında, bileşenlerinden ayrı bir siyasal birim olarak *yoktu* ve özgüllüğünü de tam bu yokluğundan alıyordu” (Ağaoğulları vd., 2012: 29) *Polis*, bu anlamda *toplamanın* her türünü içermekle birlikte bu işlemin öğeleri olmaksızın da düşünülebilecek Bir mekânı anlamına gelir. Bu mekânın asli amacı “ortak iyi”ye ulaşmak ve bunun vasıtasıyla bireysel refah ve mutluluğunu garanti altına almaktır. Ne var ki, kısa bir süreliğine geriye çekilip bakıldığında tablonun ardında başka bir görüntüyle daha karşılaşılır. Hans Blumenberg’in dediği gibi “Kök, ağaca ve bitkiye asıl canlılığını verecek olan ışığa ulaşabilmek için, toprağın nüfuz edilebilir ve geçirgen olmasını talep eder[se]; insan elinden çıkma bina ise, tersine kaya gibi yoğun ve sert bir temele oturmak ister” (2012: 88). *Polis*'in altında yatan temelse insanın yeniden üretimini güvence altına almaktır.

Michel Foucault'nun işaret ettiği üzere “hükümrânlığın amacına temel niteliğini veren şey, yani bu ortak fayda, bu genel fayda, nihai olarak yasaya itaatten başka bir şey değildir” (2013: 89). Bu anlamda insanın yeniden üretimi, hükümrânlığın döngüsel amacının başlıca payandasıdır. Başka bir şekilde dile getirilirse, böylesi bir yönetimin amacı, kapalı bir çevrim

kurmak; döngüsellik vasıtasıyla iktidarın sürekliliğini hukukun ve kurumların vasıfları vasıtasıyla garanti altına almaktır. Böylece başlangıç sorunu, politik kurum yıkılsa da kendi planını ardında bırakan bir *mimari* sorunu haline gelecektir: Zemin, bir kez sağlam atıldıktan sonra binanın farklı yol ve yordamlarla kurulması sorun olmayacaktır. Siyasal alanın kurumsallaşması çerçevesinde bakıldığında Sparta ve Atina, Bir'in icra edilme tarzları bakımından *polis*'te nasıl farklı yollar izlenebildiğinin iyi birer örneğidir.

Farklı tarzlar izlenebilse de *polis*'in bugünkü çerçeveden bakıldığında politik anlamını kazanmasında etkili olan temel felsefi işlem yukarıda söz edildiği üzere *toplama*dır. Elbette bu durumda toplama işlemini mümkün kılan öge(ler)den söz etmek gerekecektir. Şüphesiz ki, söz konusu işlemin temel ögesi *demos*, yani halktır. “Poliste siyaset *demos* üstünde, *demos* hakkında, *demos*la ve *demos*a karşı, *demos* içinde ve dışında bitmek bilmeyen bir mücadeleden başka bir şey değildir” (Ağaoğulları vd., 2012: 47). Tabii, burada *demos*'un kim ya da ne olduğunun belirlenmesinin içkin bir ölçütü olmadığını, aksine Jacques Derrida'nın dediği gibi, felsefe Yunan kaynağı temelinde düşünüldüğünde “her Yunan kökenin içerisinde Yunan-olmayan'a yaklaşan”a (1978: 81) bir öge olduğunun göz ardı edilmemesi gerekir. *Demos*'un sınırları çizen ama bunu –içi ve dışı ayırdığı kadar bu ayrımın silinmesi de olan– *sınırın dışında* kalmakla ödeyen “yabancı” figürü sayesinde adını kazanmıştır bu kavram.¹ *Demos*'un kurulabilmesi için tam da *demos-olmayan*'ın (bir anlamda *okhlos*'un) varlığına ihtiyaç duyulur. Felsefe ve politika tarihini baştan sona yarıp geçen bu ikilik, başka adlar altında çoğalarak alanların hem dağılımını hem de tarzlarını belirleyen bir ilke haline gelir.² Bu ilkeyse *polis*'te dışlama pratiğine azınsamayacak bir yer tanır.

1 Bu iddianın sağlamlasını yapmak için Sokratik diyaloglardaki “Yabancı” figürünün kendine has pozisyonunun izi sürülebilir.

2 Bu ikiliğin bir ilke haline gelmesinden şunu kastediyorum: Yunan-olmayan'ın dışlanmasının, yalnızca politik değil, aynı zamanda epistemolojik bazı sonuçları da vardır. Özel/kamusal, erkek/kadın, kültür/doğa vb. ikilikler bu dışlama mantığının başka alanlardaki çıktılarıdır. Foucault'nun “Dışlama yoluyla felse-